

KENDİNİ YAZAN ŞARKI (1977)

ADALET AĞAOĞLU (1929 – 2020)

Genel Bakış

Ağaoğlu'nun *Kendini Yazan Şarkı* adını verdiği tiyatro piyesi ilk defa 1977 yılında *Evcilik Oyunu* adlı tiyatro oyunuyla birlikte Ocak 1977'de Remzi Kitabevi tarafından kitap halinde yayımlanmıştır. Daha sonra Mitos-Boyut Yayınları tarafından 1993 yılında *Toplu Oyunlar II* adıyla ve ardından 1996 yılında Yapı Kredi Yayınları tarafından yeniden *Toplu Oyunlar I* başlığı altında kitap halinde yayımlanmıştır. Eser, Türkiye Cumhuriyeti'nin çalkantılı dönemlerinden biri olan 12 Mart 1971 tarihini ve sonrasını ele alır. Sağ ve sol ideolojilerin çatışma halinde olduğu dönemde özellikle üniversite öğrencileri ülkenin her yerinde çeşitli eylemler ve yürüyüşler yapmaya başlamışlardır. Zaman içinde devlet özellikle sol gruplara mensup olan öğrencileri devlet düşmanı olmakla suçlar ve solcu gençler kolluk kuvvetleri tarafından korkunç işkencelere maruz kalırlar. Eserde başrol oynayan Halil ve Erol adlı karakterler dönemin idealist gençliğini temsil eden karakterlerdir. Sınıfsız ve eşitlikçi bir toplumsal düzen inşa etmek amacıyla çeşitli eylemlerde bulunmuş olan karakterler devletin kolluk kuvvetlerinden kaçarak Halil'in memleketi olan köye sığınır. Köye sığınan iki dava arkadaşı uğruna savaştıkları köylü halkı yakından tanıma fırsatı bulurlar. Köylüler tarafından gördükleri muamele onların inançlarını ve ideolojilerini yeniden sorgulamalarına sebep olur. Klasik bir Anadolu kadını ve anne figürü olarak karşımıza çıkan Munise, oğlu Halil'in ve ailesinin selameti için her türlü fedakarlığı yapmaktadır. *Kendini Yazan Şarkı* iki bölümden oluşmaktadır ve olaylar iki günlük bir zaman diliminde geçmektedir (Akarkan 2013, 32-33).

Özet

Üniversite eğitimi almak için köyden şehre göç etmiş olan Halil, kısa süre içinde işçi örgütlerine katılmış ve bir fabrikada işçi olarak çalışmaya başlamıştır. İşçi örgütlerinin düzenlediği yürüyüşlerde ve eylemlerde etkin bir şekilde rol almıştır. Eşi, herhangi bir örgüte mensup olmamasına ve siyasi eylemlere katılmamış olmasına rağmen, gece vakitlerinde kolluk kuvvetleri tarafından eve yapılan bir baskında dipçik darbeleriyle öldürülmüştür. Eşini kaybeden Halil oğlunu köye getirip annesi Munise'ye emanet etmiştir. Öğrenci örgütlerinde yer alan Erol ise katılmış olduğu siyasi eylemlerden dolayı siyasi suçlu olarak aranmaya başlamış ve bundan dolayı şehirden kaçmıştır. Aynı şekilde Halil de kolluk kuvvetleri tarafından her yerde aranmaktadır. Bindiği bir otobüsle dava arkadaşlarının yanına gitmeye çalışan Erol yolculuk sırasında Kız'la göz göze gelir. Gazetede fotoğraflarından dolayı Kız tarafından tanındığını sanan Erol Halil'in köyünde otobüsten iner ve Kız'ı rehin alarak eve gelir. Bir gece yarısı Halil'le Erol evin bahçesinde gizlice buluşurlar. Halil Erol'la Kız'ın evin samanlığında saklamaya başlar. Hiç kimseye görünmemesi gereken ikili ne yapacakları konusunda tartışırlar. Halil annesi Munise'yle konuşmaya karar verir. Zira Halil Munise'nin onları anlayacağını düşünmektedir. Eşi İstiklal Savaşı'nda çavuş olmuş olan Munise, bir süre sonra eşini kaybetmiştir. Yemen'de ve Afyon'da gazi olmuş olan kayın pederi Domdom Ali'ye ve küçükken geçirdiği bir hastalık nedeniyle gözleri kör olmuş olan kızı Seher'e bakmaktadır. Bununla birlikte annesini kaybetmiş olan torunuyla da Munise ilgilenmektedir. Çeşitli zorluklara göğüs germiş ve ailesi için sürekli olarak fedakarlıklar yapmış olan Munise her şeye rağmen hayata iyimser bir gözle bakmaktadır. Eşini kaybettikten sonra köylülerle girdiklerini tartışmalar sonucunda bazı arzuları kaybetmiştir. Eline geçen ilk fırsatta Halil Munise'nin karşısına çıkar. Fakat Halil annesine köyde olduğunu kimseye söylememesini ve ailedeki, çocuğu dahil, kimseyi görmek istemediğini söyler. Zira Halil çocuğunu görmesi durumunda yumuşamaktan korkmaktadır. Kendi isteklerinin dışında hareket edildiğini ve ailesiyle ilgilenilmediği gören Munise Halil'e küser. Fakat Munise Erol'la Kız'a yardım etmeyi kabul eder. Munise Erol'la Kız'ın temel ihtiyaçlarını sağlar ve onların gizlenebilmesi için elinden geleni yapar. Bu sırada Halil'i ve diğer kaçakları arayan jandarmalar belirli aralıklarla evi gözetlemektedirler. Halil'le Erol ideolojilerinin inançlı birer savunucusuyken Kız onların inançları ve uğruna mücadele ettikleri dava konusunda oldukça şüphecidir. Erol halk için mücadele etmektedir fakat aynı zamanda onlara pek güvenmemektedir. Halil ise zamanla halk tarafından anlaşılacaklarına inanmaktadır. Halil, Erol ve Kız için daha uygun bir

saklanma yeri bulmak için samanlıktan ayrılır. Bu sırada Erol ile Kız sınıf bilinci, sınıfsız toplum düzeni ve halk üzerine konuşurlar. Oldukça bilgili bir karakter olan Kız hayata karamsar bir düşünür gibi bakmaktadır. Üçünde mücadele ettiği ideolojinin haklılığından emin olmasına rağmen Erol'un bazı şüpheleri vardır ve akli karışık. Erol, halkın sınıfsız bir toplumsal düzen isteyip istemediği konusunda kararsızdır. Akşam vakitlerinde Halil samanlığa gelir. Uzak bir köyde yaşayan ilkökul arkadaşından yardım istemiş olan Halil arkadaşı tarafından kolluk kuvvetlerine ihbar edilmiştir. Halil Erol'a yarın sabaha kadar samanlıkta saklanmalarını ve ardından otobüse binip köyden ayrılmalarını söyler. Halil jandarmaları şaşırtmak ve samanlıktan uzaklaştırmak için yeniden dışarı çıkar. Sabah vakitlerinde I. Jandarma Munise'ye Halil'in yakalandığı ve öldürüldüğü haberini getirir. Bir süre sonra jandarmalar evi kuşatır ve Erol'dan teslim olmasını isterler. Munise'yi ve onun torununu siper alarak ateş eden jandarmalar Kız'ı bacağundan vururlar. Bunun üzerine Erol teslim olmak zorunda kalır. Oğlunu kaybeden Munise kederli bir hayat yaşamaya mahkum olur.

Kişiler

Halil Fakir ve eğitimsiz bir ailede dünyaya gelmiş olan Halil, üniversite eğitimi almak için şehre gitmiştir. Öğrencilik yıllarında geçimini sağlamak için çalışmak zorunda kalmış olan Halil fabrikada işçi olarak çalışmaya başlamıştır. Çeşitli ideolojilerle ve örgütlerle tanışmış olan Halil komünist dünya görüşünden yana taraf olmuştur ve birçok eyleme katılmıştır. Katılmış olduğu eylemlerden dolayı kolluk kuvvetleri tarafından eşi öldürülmüş ve oğlu öksüz kalmıştır. Sınıfsız bir toplum inşa edebilmek için çetin mücadelelere girmiş olan Halil gelecekte umutludur. Geleceğin çocuklarının daha adil ve eşitlikçi bir düzende yaşamaları için büyük fedakarlıklar yapar.

Erol Öğrenci örgütüne mensup olan Erol, Halil gibi sınıfsız bir toplumsal düzenin inşası için mücadele etmektedir. Katılmış olduğu eylemler nedeniyle mevcut siyasi erk tarafından devlet düşmanı olmakla suçlanır ve bundan dolayı kolluk kuvvetleri tarafından her yerde aranır. Savunduğu ideolojinin haklılığına içten bir şekilde inanmasına rağmen Erol halkın değişim isteyip istemediğinden tam olarak emin değildir. Bundan dolayı halka, özellikle köylülere, güvenmemektedir. Halil'e göre daha varlıklı ve eğitilmiş bir ailede büyümüş olan Erol hayatı daha çok kitaplardan öğrenmiştir.

Munise İstiklal Savaşı'ndan sonra eşini kaybetmiş olan kadın karakter, kayın pederi Domdom Ali'ye, gözleri görmeyen kızı Seher'e ve annesini kaybetmiş olan torununa büyük zorluklar içinde bakmaktadır. Klasik bir Anadolu kadını tiplemesi olan Munise eğitimsizdir ve yoksulluk içinde yaşamaktadır. Buna rağmen yaşadığı haksızlıkları sorgulamaz ve bütün zorluklara rağmen kaderciler bir anlayış içinde bulunduğu durumu kabullenmiştir. Kızının ve kayın pederinin bütün huysuzluklarına alçakgönüllülikle katlanır. En belirgin kişilik özellikleri cefakarlığı ve fedakarlığıdır. Munise Halil'in savunduğu düşünceleri anlamakta zorlanır. Munise'nin en büyük hayali oğlunun eğitimini tamamlaması ve kaymakam olmasıdır.

Kız Fabrika sahibi bir babanın kızı olan kadın karakter, ailesinin başkalarıyla kurmuş olduğu yoz ilişkilerden bunalmış ve güneye gidip çalışarak kendi ayakları üzerinde durmaya karar vermiştir. Okuduğu kitaplarla bilinçsel açıdan kendini geliştirmiş olan kadın karakter Halil'e Erol'un düşüncelerine hak vermektedir. Fakat onların aksine Kız insanlığa ve halka karamsar bir gözle bakmaktadır. Birlikte yaşadığı burjuva ailenin yozluğundan bunalmış olan kadın karakter onlardan ayrılmaya karar vermiştir: "Kolejlerde okutulduğum. Babam, onu metresleriyle her yakalayışında çenemi tutayım diye cebime para doldurur. Yönetenleri yönetir, fırsat buldukça da kolejli arkadaşlarımı sıkıştırır: Anam kendine "Bu gece ne kadar güzelsiniz" dedirtmek için kumar masalarında büyük paralar kaybeder. Eh, bunun da ödenmesi gerekir: O da babamın yabancı iş ortaklarına pas vererek (Alçak sesle) Aslında pek böyle değil, ama fark etmez. Pas vererek öder bunu..." (Ağaoğlu 2005, 245).

Seher Halil'in kız kardeşi ve Munise'nin kızı olarak rol oynayan kadın karakter gözleri görmediği için huysuz bir kişilik tabiatına sahiptir. Sürekli olarak dedesine ve annesine çıkışan Seher, kör olmasından kaynaklanan içsel boşluğu öfkesiyle doldurur. Gözleri görmemesine rağmen sürekli rüya gören kadın karakter geleceği önceleme yeteneğine sahiptir. Halil'le aynı kuşaktan olan Seher ideolojik çatışmalardan habersizdir fakat yaşadığı hayattan oldukça şikayetçidir.

Domdom Ali Yemen'de ve Afyon'da işgalci kuvvetlere karşı savaşmış olan erkek karakter sürekli olarak askerlik günlerine özlem duymaktadır. Yaşadığı dönemle askerlik dönemlerini karşılaştırır ve geçmişe özlem duyduğu görülür. Yaşlılığından ve iş göremezliğinden dolayı huysuz bir kişiliğe sahiptir.

I. Jandarma (Cemal) Yeşil'in oğlu olan erkek karakter Muniselerin aile dostudur. Halil'in girişimleriyle jandarma olmuştur fakat aşırı yumuşak başlı olması hasebiyle işinden memnun değildir. Jandarmaların yerlilere uyguladığı şiddetten fazlasıyla rahatsızdır. Halil'i elinden geldiğince korumaya ve kollamaya çalışır.

II. Jandarma Bulunduğu mevkiinin sağlamış olduğu gücü suiistimal eden karakter yerli halka şiddet uygular ve onlardan rüşvet alır. Halil'in uğruna mücadele ettiği ideoloji ve düşünceler onun umurunda değildir. II. Jandarma verilen emirleri sorgulamaz ve kendisinden istenen şeyi yerine getirip üstlerini memnun etmek istemektedir.

Oyunda rol oynayan diğer karakterlerin isimleri şunlardır: Çavuş, Eler.

Öykü

Erol'un Halil'e Sığınması Bucağın dışında tarlalara giden yolun üstünde bir ahşap ev bulunmaktadır. Gece vakitlerinde dışarıdaki köpeklerin sesini duyan Munise gaz lambasını alıp dışarı çıkar ve etrafta kimsenin olup olmadığını kontrol eder. Hiç kimseyi görememesi üzerine eve geri döner. Bir süre sonra çalıkların arasında beliren Halil eve doğru yönelir. Samanlığı el feneriyle aydınlatır ve ardından bir ısıklığı duyar. Halil ısıklıyla karşılık verir. Bunun üzerine yıkık duvarın üzerinde biri erkek diğeri kız iki genç belirir. Kızın ağzı bağlıdır ve erkek onun kolundan tutup çekiştirmektedir. Halil ve diğeri evin bahçesinde bir araya gelirler. Kolluk kuvvetleri tarafından aranan Erol gizlenebilmek için otobüsle Halil'in köyüne gelmiştir. Fakat Kız tarafından tanındığını düşünen Erol otobüsten indikten sonra kızın ağzını bağlayarak Halil'in yanına gelmiştir. Halil Erol'a bazı sorular sorar ve onun takip edilip edilmediğinden emin olmaya çalışır. Erol Halil'e yük olmaktan oldukça rahatsızdır. Fakat iki arkadaş yıllardır çeşitli yürüyüşlerde birlikte yürümüşlerdir ve gösterilere katılmışlardır. Halil Erol'a sahip çıkar. Ardından samanlığa girilir ve Kız'a kim olduğu sorulur. Kız'a Erol'u kolluk kuvvetlerine ihbar edip etmeyeceği sorulur. Hayattan fazlasıyla bunalmış olan Kız Erol'un bakışlarından onun da aynı düşüncelere sahip olduğunu düşünmüş ve bundan dolayı Erol'a uzun uzun bakmıştır. Halil Erol'la Kız'a yatıp uyumalarını ve yarın annesi Munise'yle konuşacağını söyler. Halil'le Erol Kız'ın kaçmaması için nöbetleşe uyarlar.

Ailenin Genel Durumu Ertesi sabah Erol'un bir iskemlede oturarak nöbet tuttuğu sırada kitap okuduğu görülür. Radyodan türkü dinleyen Munise bir yandan darı elemektedir. Gözleri görmeyen kızı Seher onun yanında oturmaktadır ve Halil'in oğlu beşikte yatmaktadır. Fransızca şarkıların çalmaya başladığı sırada bebeğin uyanmasından korkan Munise radyoyu kapatır. Ardından torunuyla ilgilenir, ona süt verir. Bebekle ilgilendiği sırada Halil'den bahseder. Halil'in adını duyan Seher çılgına döner ve Halil'e demediğini bırakmaz. Gözleri görmeyen Seher aynı zamanda akli dengesini de kaybetmiştir. Bazı cümleleri belirli aralıklarla tekrar etmektedir. Seher Halil'in geri dönmeyeceğine ve onun ailesini unuttuğuna inanmaktadır. Ardından Halil uyanır. Annesinin sesini duyan Halil onunla konuşmaya niyetlenir fakat ailenin diğer fertlerine görünmekten çekinmektedir. Halil, Munise'yle konuşmak için samanlıktan çıkacağı sırada dışarıdaki jandarmaları görür.

Jandarmaların Aileyi Sorgulamaları I. ve II. Jandarma evin önünde etrafı gözetlemektedirler. I. Jandarma (Cemal) evin arazisine girer ve Munise'yle karşılaşır. Munise'yle Cemal hemşeridirler ve Cemal'in doğumunda Munise de bulunmuştur. Munise'yle Cemal'in annesi Yeşil yakın arkadaşlardır. Cemal Munise'ye hal hatır sorar ve köylüler arasında çıkan su kavgası yüzünden bölgeye geldiğini söyler. Eşi öldükten sonra bazı tarlaları kaybetmiş olan Munise'nin elinde yalnızca ev kalmıştır. Fakat Munise tarlaları kaybetmiş olmayı dert etmez. Zira tarlaların başına dert olacağını ve köylülerle sürekli tartışmak zorunda kalacağını bilmektedir. Cemal Munise'ye Halil'den mektup gelip gelmediğini sorar. Son zamanlarda Halil'den hiç mektup gelmemiştir. Munise Halil'in sınavları olduğunu düşünmektedir. Munise'nin en büyük hayali Halil'in kaymakam olmasıdır. Cemal'in Halil'i sormasından kuşkulanan Munise oğlunun başına bir şey geldiğini düşünür. Fakat Cemal Munise'ye Halil için köye gelmediğini ve onunla ilgili herhangi bir sorun olmadığını söyler. Munise Cemal'e ikramda bulunmak ister. Fakat görevinin başına dönmesi gereken Cemal Munise'nin yanından ayrılır. II. Jandarma'nın yanına dönen Cemal'e Halil'le ilgili bilgi alıp alamadığı sorulur. Halil kolluk kuvvetleri tarafından aranmaktadır. Geçmişte Halil'in çok iyiliğini görmüş olan Cemal onu yakalamak istemez. Zira Cemal Halil'in girişimleri sayesinde jandarma olabilmiştir. Fakat Cemal jandarma olduğu için pişmandır. Zira Cemal jandarma olmak için fazla yumuşak bir kişilik tabiatına sahiptir. II. Jandarma Cemal'e Halil'i yakalamak için emir aldıklarını ve emri yerine getirmeleri

gerektiğini söyler. Cemal II. Jandarma'ya Halil'i tanıdığı halde böyle konuşmamış olacağını söyler. Ardından oradan ayrılırlar.

Aile Fertlerinin Durumu ve Geçmişi İki gündür hiçbir şey yememiş olan Kız iyice güçten düşmüştür. Halil Kız'a samanlıkta bulunan darılardan bir avuç verir. Kız'la Erol darının ne olduğunu bilmemektedirler. Halil bu durumu oldukça gülünç bulur. Ardından Munise'nin kayın pederi Domdom Ali'nin gelinine seslendiği duyulur. Domdom Ali Munise'nin geç gelmesi üzerine Yemen cephesindeki anılarını ve başında olduğu taburu nasıl yönettiğini anlatmaya başlar. Geçmişte yüzlerce askeri hizaya getirmiş olan Domdom Ali gelini Munise'ye söz geçirememekten şikayet eder. Devamlı olarak Yemen cephesinden ve İstiklal Savaşı'nda yaşadıklarından bahseden Domdom Ali ailesinden ve çevresindekilerden saygı görmek istemektedir. Ölen eşini özlemektedir ve kendi ölümünden de korkmaktadır. Munise Domdom Ali'ye elinden geldiğince hizmet etmeye çalışır. Fakat Domdom Ali oldukça huysuzdur ve Munise'yi sürekli olarak eşiyile kıyaslar. Domdom Ali torunu Halil tarafından saygı görmekten şikayetçidir. Halil'e göre Domdom Ali sahip olduğu şeyleri haksız yollardan elde etmiştir. Çorak bir arazisini geri almak ve orada ekim yapmak isteyen Domdom Ali'ye Halil'le Munise karşı çıkmışlardır. Munise torunuyla ilgilenirken Domdom Ali'ye ondan bahseder. Bazı şeyleri hatırlamakta zorlanan Domdom Ali bebeğin annesinin nerede olduğunu ve Halil'in onu neden köyde bıraktığını sorar. Bebeğin annesi bir süre önce Domdom Ali'nin elini öpmeye gelmiştir. Bir fabrikada işçi olarak çalışmış olan Halil'in eşi hayatını kaybetmiştir. Halil çocuğunu annesine emanet etmiştir. Seher çocuğun annesinin fahişe olduğunu iddia etmektedir. Fakat bunu söylemesinin sebebi Munise'yi sinirlendirmek istemesindedir. Munise darırlarla ve hayvanlar ilgilenmek için dışarı çıkar. Bu sırada Domdom Ali torunuyla ilgilenir. Seher Domdom Ali'nin ayaklarını ovarken ona bebeğin nasıl görüldüğünü sorar. Domdom Ali torunuyla ilgilenmiyormuş gibi davranır fakat kısa sürede buzları kırılır ve bebekten bahseder. Domdom Ali köyün bakkalından Halil'in kolluk kuvvetleri tarafından arandığını duymuştur. Devlet düzenini bozmakla suçlanan Halil komünistlikle suçlanmaktadır. Seher Domdom Ali'ye komünistliğin ne olduğunu sorar. Domdom Ali'ye göre komünistlik Rus casusluğu ve devlet düşmanı olma anlamlarına gelmektedir. Osmanlı Devleti'yle Ruslar arasında yaşanan savaşlardan bahseder. Domdom Ali Seher'i Munise'ye bu konuda herhangi bir şey söylememesi konusunda tembihler.

Erol'un Köylülere Güvenmemesi Samanlıkta gizlenen Erol Halil'e annesiyle konuşmak için acele etmemesini söyler. Halil Erol'un Munise'den şüphelendiğini ve kendisinin ihbar edileceğini düşündüğünü anlar. Halil Erol'a halk için mücadele ettiklerini ve dolayısıyla onlara güvenmeden hiçbir şey yapamayacaklarını söyler. Halil mücadele ettikleri düşünce uğruna halk tarafından öldürülmeye razıdır. Yarı aydın bir burjuva gibi düşündüğüne kanaat getiren Erol kendine kızar.

Munise'nin Hayata ve İnsanlara Karşı İyimsizliği Tavukların domates fidelerinin arasına dağıldıklarını ve merdivenin alt basamağının kırıldığını gören Munise eve gelir. Seher'in bebekle ilgilediğini görünce onu bebeğin yanından uzaklaştırır fakat hemen ardından yaptığı şeyden dolayı pişman olur. Seher Munise'ye kızar ve ona lanet eder. Körlüğünden dolayı Seher'in huysuzlandığını bilen Munise onu yatıştırmaya ve etraftaki doğal güzellikleri anlatmaya başlar. Munise Seher'e bulutların, ağaçların, bitkilerin güzelliklerini anlatır. Ona göre tanrı her şeyi güzelliklerle dolu bir düzen için yaratmıştır. Seher Munise'ye insanların nasıl olduklarını sorar. Munise Seher'e insanların da çalıştıklarını ve gayret ettiklerini söyler. Munise insanlara küskün değildir. Domdom Ali Seher'e seslenirken onun körlüğüne vurgu yapar. Yemen'de ve Afyon'da çarpıştığını söyleyen Domdom Ali'yi Seher küçümser. Domdom Ali vatani kurtardığını söyler fakat Seher'in gözlerini iyileştirememiştir. Küçüklüğünde geçirdiği bir hastalık nedeniyle kör olmuş olan Seher tedavi için şehre götürülmemiş olduğundan Domdom Ali'ye kızar. Munise Seher'i sakinleştirdikten sonra torunu ve kayın pederiyle ilgilenir.

Halil'in Munise'yle Konuşması Annesinin sesini duymuş olan Halil, uygun zamanın geldiğini düşünerek samanlıktan çıkar. Evin merdivenlerine geldiğinde Seher'le karşılaşır. Halil Seher'e sessizce seslenir ve ardından onun saçını okşamaya çalışır. Fakat Seher Halil'e engel olur ve eve geldiği için ona öfkelenir. Seher, ailenin başına gelen bütün felaketlerden Halil'i sorumlu tutmaktadır ve bundan dolayı ona çok kızmaktadır. Dışarı çıkan Munise Halil'i görür ve ona sarılır. Munise Halil'e torunundan bahseder. Munise Halil'in sınavlarının bittiğini ve bundan dolayı eve geldiğini düşünür. Lakin Halil Munise'ye bebeği ve Domdom Ali'yi görmek istemediğini söyler. Ayrıca sınavlarının bitmediğini ve fakülte kapatıldığı için köye geldiğini de ekler. Radyoda öğrenci eylemleriyle ilgili yapılan haberleri duymuş olan Munise Halil için çok endişelenmiştir. Halil Munise'ye samanlıkta bir arkadaşını sakladığını ve ona yardım etmesi gerektiğini söyler. Halil, anlamayacağını bilmesine rağmen

Munise'ye düşüncelerini anlatmaya çalışır. Komünizmin savunuculuğunu yapan Halil yakın gelecekte sınıfsız ve eşitlikçi bir toplum kurulması için mücadele ettiğini söyler. Fakat Munise Halil'in bir an önce okulunu bitirmesini ve onun kaymakam olmasını istemektedir. Halil Munise'den samanlıktaki arkadaşlarına bir-iki günlüğüne yardım etmesini ve köye geldiğini kimseye haber vermemesini ister. Munise Halil'e torununu göstermek ister. Fakat oğlunu görmesiyle yumuşayacağını düşünen Halil onu görmekten kaçınır. Munise, oğlunu görmeyi reddeden Halil'e kızar ve ona küser.

Kız'ın Geçmişi ve İki Arkadaşın Düşünceleri

Ardından samanlığa geri dönen Halil Erol'a Munise'nin kendilerini saklayacağını söyler. Halil, annesi tarafından anlaşılacağı için üzgündür. Fakat yakın gelecekte kurulmasını düşledikleri toplumsal düzen için her türlü fedakarlığı yapmaya hazırdır. Dedesinin tüfeğini Seher'den almış olan Halil onu Erol'a verir. Geremediği sürece tüfeği kullanmamasını ve Kız'ı tüfekte daha iyi kontrol edebileceğini söyler. Ardından Kız ikiliye kim olduğunu anlatmaya başlar. Yöneticileri yöneten bir adamın kızı olan kadın karakter kolejlerde okutulmuştur. Zaman zaman babasını metresleriyle birlikte gören Kız'a sessiz kalması için istediği her şey verilmiştir. Kız'ın annesi sırf kendisine ne kadar güzel olduğunun söylenmesi için kumar masalarında büyük meblağlarla para kaybeder. Bazı zamanlar kişisel çıkarı için başka adamlarla kırıştırdığı da olur. Böylesi bir ortamda büyümüş olan Kız kendisinin zaman içinde ailesine yabancılaştığını hissetmiş ve kendi ayakları üzerinde durmaya karar vererek evden kaçmıştır. Kız da ikiliyle aynı dünya görüşünü paylaşmaktadır. Fakat Kız ikili gibi halka ve insanlığa güvenmemektedir. İkilinin eylemci idealist görüntülerinin yanında Kız kötümser bir düşünür benzemektedir. Halil bir gün Munise tarafından anlaşılacağına inanmaktadır. Erol Halil'i her durumda desteklemektedir. Kısa bir süre sonra Munise elindeki tepsiyle samanlığa girer. Oğluna ve diğerlerine karşı oldukça soğuktur. Etrafındakilere oğlunun hatırı için onları koruyacağını söyler. Halil Munise'yle konuşmaya çalışır fakat kadın karakter hiçbir şey söylemeden samanlıktan ayrılır. Ardından ikili yarın köyden ayrılmanın planını yaparlar ve yarın her şeyin daha iyi olacağına inanmaktadırlar. Sabah vakitlerinde köye yaz gelmiş gibi mutlu olan Munise, oğlunun durumunu gördükten sonra kederlenir.

Kaçakların Samanlıkta Saklanmaları ve Jandarmanın Seher'i Sorgulaması

Aynı günün akşamında Erol bir gemici fenerinin ışığı altında kitap okumaktadır. Tüfek Erol'un yanı başındadır. Seher evin merdivenlerinde radyodan çalan marşları dinlemektedir. Elindeki kürekle ahırdan çıkan Munise küreği duvara dayar. Samanların arkasında tuvaletini yapmış olan Kız ellerini temizleyecek bir şey arar. Erol Kız'a ibriği gösterir. Kız'ın tek başına ellerini yıkayamadığını görünce ona yardım eder ve Kız'ın konformist haliyle alay eder. II. Jandarma evin önünde görünür ve Seher'le konuşmaya başlar. II. Jandarma Seher'e uzun zamandır yemek yemediğini söyler ve ondan bir tavuk ister. Fakat Seher II. Jandarma'yı sürekli olarak tersler ve ona verilecek tavukları olmadığını söyler. II. Jandarma'nın asıl amacı Seher'den Halil'le ilgili bilgi almaktır. Fakat Seher II. Jandarma'ya Halil'le ilgili hiçbir şey söylemez. II. Jandarma Seher'e kur yapar ve kolonya şişesini ona hediye eder. Kolonya şişesini alan Seher mutlu olur. Ardından Munise Seher'in yanına gelir ve ona saatin geç olduğunu dolayısıyla eve girmesi gerektiğini söyler. Seher bir süre daha dışarıda oturma konusunda ısrar eder. Seher Halil'in okula geri döndüğünü düşünmektedir. Munise Seher'e Halil'le ilgili herhangi bir bilgi vermez.

Munise'nin Kaçaklara Yardım Etmesi

Bir süre sonra Munise samanlığa gelir ve kaçakların temel ihtiyaçlarını gidermelerine yardım eder. Samanlığın ışık sızdıran yerlerini samanlarla tıkamalarını söyler. Erol ile Kız Munise'yle sohbet etmek ve onu daha fazla tanımak isterler. Fakat Munise onlarla ve Halil'le konuşmak istemez. Munise onlara gerektiği kadar kalabileceklerini ve zaman zaman samanlığa yiyecek ve su getireceğini söyledikten sonra oradan ayrılır. Kız'la Erol Halil'in ne zaman geri döneceğini merak ederler. Erol Kız'a Halil'in hemen geri dönemeyeceğini söyler. Uykü hıplı alan Kız bir süre sonra samanların üzerinde uyur. Erol kitap okuyarak uykuya direnmeye çalışır fakat kısa bir süre sonra uykuya yenik düşer.

Halil'in Jandarmalar Tarafından Kovalanması ve Erol'u Korumaya Çalışması

Dışarıdan iki el silah sesi gelmesi üzerine Erol uyanır ve kapıya kulağını dayayarak neler olduğunu anlamaya çalışır. I. ve II. Jandarma evin bahçesinde Halil'i aramaktadırlar. Jandarmalar Halil'i eve kadar takip etmiş fakat izini kaybetmişlerdir. I. Jandarma Halil'in köyde olmadığını iddia etse de II. Jandarma Halil'i çavuştan önce yakalamaya kararlıdır. İki jandarma tarlalara doğru ilerlerler. Kısa bir süre sonra samanlığın kapısı çalınır. Erol elindeki tüfekte kapıyı aralar ve Halil'in geldiği görülür. Halil, uzak bir köyde yaşayan ilkokul arkadaşından Erol'u saklamasını rica etmiştir. Halil'in çok güvendiği ilkokul arkadaşı Erol'u saklamayı kabul etmiş fakat hemen ardından Halil'i jandarmalara ihbar etmiştir. Halil, Tepe köyünden eve kadar jandarmalardan kaçmıştır. Tarlalarda izini kaybettirmeyi başarmış olan Halil ikiliye yarın da saklanmaları gerektiğini söyler. Halil Erol'a köyden ayrılacağı gün hangi yolu

izleyeceğini ve hangi otobüse binmesi gerektiğini detaylı bir şekilde anlatır. Yerliler tarafından ihanete uğradığını düşünen Halil savunuculuğunu yaptığı ideolojiyi ve inançlarını sorgular. Fakat Erol'un kaçmasını sağlayabilmek için her fedakarlığı yapmaya hazırdır. Bundan dolayı Halil jandarmaları peşine takmaya ve onları köyden uzaklaştırmaya karar verir. Erol Halil'e engel olmak ister. Bundan dolayı ikili arasında ufak bir sürtüşme yaşanır. Fakat Halil Erol'u ikna eder ve samanlıktan ayrılır. Endişe içinde samanların üstüne uzanan Erol uykuya karşı direnmeye çalışır. Fakat bir süre sonra her ne kadar dirense de uykuya dalar.

Erol'la Kız'ın Yakınlaşması Tanyerinin ağardığı saatlerde Munise elindeki süt kovasıyla ahırdan çıkar ve eve girer. Uyanmış olan Kız etrafta Erol'u göremez. Pantolonunu ilikleyerek samanlığa giren Erol ibriği alır fakat içinin boş olduğunu fark eder. Erol Kız'a tuvalete gittiği sırada neden kaçmadığını sorar. Erol'a ve içine düştüğü duruma iyice alışmış olan Kız sorulan soruya herhangi bir cevap vermez. İkili arasında geçen diyalogdan Kız'ın çok fazla kitap okumuş olduğu ve Erol'un da biraz şaşkınlık içinde olduğu anlaşılır. Geçmişte babasının fabrikasında çalışan işçilere sınıf bilincini anlatmaya çalışmış olan Kız onlar tarafından ciddiye alınmamış hatta hor görülmüştür. Zira kendisi bir burjuva olan Kız'ın anlattığı kavramlar işçilere oldukça gülünç gelmiştir. İşçilere sınıf bilinci kazandıracak kişilerin kendi içlerinden çıkması gerekmektedir. Güneye giderek ailesinden uzaklaşmak ve kendine yeni bir hayat kurmak isteyen Kız aslında sahip olduğu şeylere ne kadar bağlanmış olduğunu fark eder. Erol da Kız gibi varlıklı bir aileye mensuptur. Fakat Erol bildiklerinden ve inandıklarından hiç şüphe etmemiştir.

Erol'un Munise'ye Halil'in Sırlarını Anlatması Elindeki süt kovasıyla samanlığa doğru yönelen Munise Seher tarafından fark edilir. Seher Munise'ye Halil'i rüyasında gördüğünü söyler. Seher Halil'i alevler içinde kalmış bir mekanda bilinçsizce koşuştururken görmüştür. Munise samanlığa girer ve ikiliye sütle su verir. Erol Munise'ye Halil'in ne uğruna ve kimin için savaştığını bilip bilmediğini sorar. Munise siyasetle ilgilenmemektedir. Munise için önemli olan tek şey ailesinin birlikteliği ve sağlığıdır. Erol Munise'ye Halil'in geçimini sağlayabilmek için bir fabrikada çalıştığını ve eşinin kolluk kuvvetleri tarafından dipçiklenerek öldürüldüğünü anlatır. Munise Halil'in bunları neden anlatmadığını anlayamaz. Fakat kısa bir süre sonra bunları bilmesi durumunda daima endişe içinde yaşamak zorunda kalmış olacağını anlar. Munise Erol'a önemli tek şeyin aile olduğunu söyler. Ülkeyi ve halkı kurtarmak isteyen gençlerin halkın rızasını almadıklarını düşünür. Dolayısıyla gençlerin çabaları gereksiz ve boşunadır. Seher'in Halil diye bağırması üzerine Erol onun başına kötü bir şey geldiğini düşünür. Munise Erol'a Seher'den bahseder. Ardından samanlıktan ayrılır.

Halil'in Öldürülmesi ve Erol'un Yakalanması Erol ile Kız ikilisi bir süre içinde buldukları durumdan, savundukları ideolojiden ve Halil'in durumundan bahsederler. Erol Kız'a Halil'in gelmeyeceğini ve yarın kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kalacaklarını söyler. Bir süre sonra Cemal'in koşarak eve geldiği görülür. Gece vakitlerinde jandarmalar tarafından yakalanan Halil nezarete atılmış ve çavuş mahkumun kaçması durumunda onun vurulmasını emretmiştir. Jandarmaların elinden kaçmaya çalışan Halil çok fazla uzaklaşmadan vurulmuş ve hayatını kaybetmiştir. Samanlıktaki bazı kaçakların saklandıklarını öğrenmiş olan jandarmalar eve gelmek üzeredirler. Almış olduğu haber karşısında yıkılan Munise ağıt yakmaya başlar ve Cemal'e sitem eder. Hemen ardından silahlı jandarmalar evi kuşatırlar. Kız'ı kendine siper eden Erol samanlıktan yavaşça çıkar. Jandarmalar Munise'yle bebeği kendilerine siper edip Erol'a ateş ederler. Jandarmalar tarafından açılan ateşin arasında kalan Kız bacağından vurulup yere düşer. Erol tüfeği yere atıp kolluk kuvvetlerine teslim olur. Erol ile Kız jandarmalar tarafından tutuklanıp karakola götürülürler. Oğluna doyamamış olan Munise keder içinde kalır.

Temalar

Toplumsal Sınıf Oyunda rol oynayan Halil ve Erol adlı karakterler üniversitede öğrenci oldukları sırada çeşitli ideolojilerle tanışmış ve bazı örgütlerin içinde etkin olarak yer almışlardır. Komünist dünya görüşünü savunan karakterler sınıfsız ve eşitlikçi bir toplumsal düzen inşa etmek adına birçok eyleme ve yürüyüşe katılmışlardır. Devletin mevcut düzenini yıkmakla itham edilen karakterler devlet düşmanı olmakla suçlanırlar ve kolluk kuvvetleri tarafından her yerde aranılırlar. Oyunda Halil ve Erol adlı karakterlerin halka kendi ideolojilerini anlatmaya çalıştıkları görülür. Halil'in memleketi olan köye sığınan ikili halkın değişim isteyip istemediği konusunda tartışırlar. Halil, kurmak istedikleri toplumsal dizgenin zaman içinde halk tarafından anlaşılacağına ve kabul edileceğine inanmaktadır. Fakat Erol halka güvenmekte oldukça zorlanır ve onların değişime öncülük etmeyeceklerini düşünür. Bu düşüncesinden dolayı kendisine kızan kendini burjuvalıkla suçlayan Erol yine de zihnindeki

şüphelerden tam olarak kurtulamaz. Halil annesi Munise'ye uğruna mücadele ettikleri ideolojiyi anlatmaya çalışır. Fakat geleneklerine aşırı bağlı, kaderci ve eğitimsiz bir karaktere sahip olan Munise Halil'i anlamakta epeyce zorlanır. Munise'ye göre Halil devlet büyüklerine karşı gelmemeli ve üniversite eğitimini tamamlayarak kaymakam olmalıdır. Munise için önemli olan tek şey ailesinin refahı ve huzurdur. Fakat Halil, toplumun her kesimi refaha ve huzura kavuşamadığı sürece kendilerinin de mutlu olamayacaklarını düşünmektedir. Yakın geçmişte babasının fabrikasındaki işçilere sınıf bilincini anlatmaya çalışmış olan Kız işçiler tarafından hor görülmüştür. Zira Kız'a göre işçilere sınıf bilincini kazandıracak olan kişilerin yine onların arasından çıkması gerektiğine inanmaktadır. Burjuva kültürü özbenliğine hatta kalıtımına işlemiş olan Kız sınıfsız bir toplumun inşası konusunda elinden hiçbir şeyin gelmeyeceğine inanmaktadır. Oyunda toplumun üç farklı kuşağını temsil eden karakterler yer almaktadır. Domdom Ali birinci kuşağı, Munise ikinci kuşağı, Halil ve diğerleriye üçüncü kuşağı temsil etmektedirler. Eski kuşak yeni neslin düşüncelerini ve amaçlarını anlamakta zorluk çıkar.

Çatışma 1960'lı yıllarda dünya genelinde boy göstermeye başlayan öğrenci hareketleri Türkiye Cumhuriyeti'ne de sıçramıştır. Dönemin özgürlükçü ortamını fırsata çeviren öğrenci örgütleri, işçi sendikaları ve sivil toplum kuruluşları çeşitli ideolojilerin savunuculuğunu yaparak daha adil ve daha refah bir toplumsal düzenin kurulması konusunda talepte bulunmuşlardır. Fakat bunun aksine ülkenin mevcut düzenini savunan ya da dogmatik geleneklere daha fazla sadık kalınmasını isteyen gruplar da ortaya çıkmıştır. 1960'lı yıllarda sağcı ve solcu gruplar arasında ilk olarak soğuk savaş başlamıştır. Fakat 1980'li yıllara doğru iki karşıt görüş arasındaki çekişme sıcak çatışmaya dönüşmüştür. Batının gelişmiş kapitalist devletlerinin yanında saf tutan devlet yöneticileri bir zaman sonra solculara karşı kontrolsüz seviyede şiddet ve baskı uygulamaya başlamıştır. Dayanışmayı, özgürlüğü, eşitliği ve sınıf bir toplumsal düzeni savunan Halil ve Erol gibi idealist gençler devlete bağlı kolluk kuvvetleri tarafından baskı altına alınırlar, işkence görürler hatta görüldükleri yerde öldürülürler. Ülkenin aydınlık gençlerinin talepleri sermayedarların, mülk sahiplerinin ve siyasilere çıkarlarına zarar verir. Dolayısıyla devletin emniyet güçleri bir baskı organına dönüşür ve kendi vatandaşına karşı şiddet uygulamaya başlar. Ülkenin idealist gençleri sınıf bilincine sahip olmayan, eğitimsiz, eleştiri yeteneğine sahip olmayan ve gerçeklerle yüzleşmekten korkan halk tarafından da genel olarak anlaşılabilir.

Arkadaşlık Başkaları mutlu olmadan kendilerinin de mutlu olamayacaklarını anlamış olan ülkenin idealist gençleri sınıfsız ve emeğin kutsallığından yana bir toplumsal düzen kurmak için büyük fedakarlıklar yaparlar ve büyük cefalara katlanırlar. Karşıt görüşlerle ve devletin kolluk kuvvetleriyle çatışmak zorunda kalmış olan Halil ve Erol gibi gençler yoldaşlık bilinciyle birbirlerinden güç alırlar. Halil, yaşayabileceği bütün sorunları göze alarak emniyet güçleri tarafından aranan yoldaşı Erol'u saklamaya karar verir. Halil Erol'u ailesine ait olan samanlıkta saklar ve onun gizlenebilmesi için daha uygun bir yer aramaya başlar. Oyunun ilerleyen bölümlerinde Halil Erol'un kaçışını kolaylaştırabilmek için jandarmaları peşine takar. Uzun bir süre jandarmalar tarafından takip edilen Halil Erol'a kaçması için fırsat yaratır. Halil'in bu fedakarlığı onun tutuklanmasına ve kısa bir süre sonra da öldürülmesine sebep olur. Aynı şekilde Erol da Halil için her türlü fedakarlığı yapabilecek kadar yoldaşlık bilincine sahiptir. Halil'in dışarıda olduğu zamanlarda Erol onun için sürekli olarak endişelenir. Zorlu engelleri aşmak zorunda kalmış olan genç karakterlerin inandıkları şeyleri gerçekleştirebilmelerinin tek yolu birbirlerine güvenmeleri ve birbirlerine sadık kalmalarıdır.

Hüzün Oyunun başkarakterlerinden biri olan Munise fedakar ve cefakar bir anne figürü olarak seyircinin/okurun karşısına çıkar. Eşini kaybettikten sonra kör kızına ve huysuz kayın pederine tek başına bakmak zorunda kalmış olan Munise, eşi öldürülen Halil'in bebeğiyle de ilgilenmek zorunda kalmıştır. Geçmişte oldukça üzüntü verici olaylar yaşamış ve olayların geçtiği zamanda da birçok zorlukla mücadele eden kadın karakter hayata ve insanlara karamsar bir gözle bakmaz. Munise, bütün huysuzluklarına rağmen ailesindeki her bireyi sevmektedir. Bir sabah Halil'i karşısında gören Munise ziyadesiyle mutlu olur. Fakat oğlunun başının dertte olduğunu anlaması ve onun bebeği görmek istemediğini duyması üzerine hüzünlenir. Gönderdiği para yetersiz olduğu için Halil'in fabrikada çalışmak zorunda kaldığını ve Halil'in eşinin kolluk kuvvetleri tarafından öldürüldüğünü Erol'dan öğrenen Munise daha da kederlenir. Oğlunun jandarmalar tarafından arandığını anlaması üzerine onun için sürekli endişelenir. Bir sabah I. Jandarma Halil'in yakalandığını ve kaçmaya çalışırken öldürüldüğünü Munise'ye haber verir. Kısa bir süre sonra silahlı jandarmalar evin etrafını kuşatırlar ve Erol'un teslim olmasını isterler. Jandarmalar Munise'yi ve bebeği siper alarak Erol'a ateş ederler. Fakat jandarmalar Kız'ı bacağından vururlar ve bu olayın ardından Erol teslim olur. Oğlunun öldürülmesi ve Erol'un yakalanması üzerine Munise kederli bir hayata mahkum olur.

Kişi İncelemesi

Halil (Açık/Vicdanlı) Fakir ve eğitimsiz bir ailede dünyaya gelmiş olan Halil, üniversite eğitimi almak için şehre gitmiştir. Öğrencilik yıllarında geçimini sağlamak için çalışmak zorunda kalmış olan Halil fabrikada işçi olarak çalışmaya başlamıştır. Çeşitli ideolojilerle ve örgütlerle tanışmış olan Halil komünist dünya görüşünden yana taraf olmuştur ve birçok eyleme katılmıştır. Katılmış olduğu eylemlerden dolayı kolluk kuvvetleri tarafından eşi öldürülmüş ve oğlu öksüz kalmıştır. Sınıfsız bir toplum inşa edebilmek için çetin mücadelelere girmiş olan Halil gelecekte umutludur. Geleceğin çocuklarının daha adil ve eşitlikçi bir düzende yaşamaları için büyük fedakarlıklar yapar. Katılmış olduğu eylemler nedeniyle kolluk kuvvetleri tarafından aranan Erol'a yardım eder ve onu ailesinin evindeki samanlığa saklar. Halil, zaman zaman halktan şüphe eden ve düşüncelerini sorgulayan Erol'a kızar. Halil, uğruna mücadele ettikleri ideolojinin haklılığından emindir ve dayanışmacı, eşitlikçi, özgürlükçü ve sınıfsız bir toplumsal düzen inşa edilmesi için her türlü fedakarlığı yapmaya hazırdır. Düşünceleri ve inançları nedeniyle eşini kaybetmiş olan Halil, gerektiği takdirde kendi canını da vermeye hazırdır. Kendisinden çok başkaları ve gelecek nesiller için yaşayan Halil kendisi gibi idealist olan dostları tarafından saygı görür. Kişilik özellikleri bakımından Halil; duyarlı, bilinçli, tokgözlü, meraklı, güdümlü, yaratıcı, cesur, maceracı, canlı, hayalperest, liberal, katılımcı, dostane, yardımsever, cömert, dışa dönük, güvenilir, hoşgörülü, sadık, dürüst, dikkatli, ciddi, planlı, sorumlu, örgütlü, düzenli, kararlı ve bilge bir karakterdir.

Sorgulayan Ailesinin evindeki samanlıkta bir kaçak olan Erol'u saklamaya karar veren Halil, kendilerinin ve ailesinin güvenliği için onu sorgular ve bilgi alır: "HALİL: Ay ışığında? (...) HALİL: İzlenmediğinden emin misin? (...) HALİL: Ya jandarmalar? (...)" (Ağaoğlu 2005, 198).

Öngörülü Otobüsten bir kızı rehin alarak kaçmış olan Erol'un jandarmalar tarafından köyde aranacağını öngörür: "HALİL: Otobüsten birden kaybolduğuna göre seni de, kızı da aramaya çıkacaklardır. Eksik iki yolcuyu hemen fark edeceklerdir. Bucağın çıkışında, kavşaktaki benzincinin orada herhangi bir yolcu gibi inmen gerekiyordu Erol" (Ağaoğlu 2005, 198).

Güvenilir Halil'den kendisini saklamasını istemiş olan Erol bundan dolayı kendini suçlamaktadır. Fakat Halil Erol'un kendini suçlamasından hoşlanmaz ve ona güven verir: "HALİL: (Keser.) Bana bak, ağzının ortasına patlatırım şimdi! Ben neyim peki ulan? Bostan korkuluğu mu? Yürüyüşlerde el ele, önde, birlikte gitmedik mi biz? Ne olduğumuzu, ne yapıp, neyi yapmadığımızı bilip dururken... Neyse, bırak dedim ya... Şimdi başka şeyler var düşüneneğimiz..." (Ağaoğlu 2005, 199).

Endişeli Erol'un samanlıkta güvende olmadığını düşünen Halil onu başka bir yere götürmeye kararlıdır. Fakat bunu nasıl yapacağını ve kime güveneceğini bilemediği için endişelenir: "HALİL: Onu ben bile bilmiyorum daha. (EROL'a) Ev uyumuş. Sabahı bekleriz. Anneme haber veririm. Anlatmaya çalışırım. Yine de burada yeterince güven altında olamayız" (Ağaoğlu 2005, 201).

Sorumlu Halil, Erol'la Kız'ın güvenli bir yerde saklanabilmeleri için elinden geleni yapmaya ve bunun sorumluluğunu almaya karar verir: "HALİL: Üzülecek bir şey yok. Dedim ya, kaçınılmaz bir durumdu bu. Ve benim de görevim. (Bir an düşünür.) Şimdi yapılacak olan, bir an önce, daha güvenli bir yer bulmak. Yine de kaygılanma. Anneme anlatırsam burada bir iki gün kalabiliriz. Daha güvenli bir yer bulacağım, inan" (Ağaoğlu 2005, 201-202).

Dostane Erol'a ve Kız'a elinden geldiğince yardımcı olur ve onlara karşı oldukça samimidir: "HALİL: Demek ki anlaştık. (KIZ karşılık vermez.) Yeriniz pek rahat değil, biliyorum. Yine de uyumaya çalışın biraz... (EROL'a) Hadi, sen de..." (Ağaoğlu 2005, 202).

İdealist "HALİL: Anladım. Yokluğumda seni ele vermesinden korkuyorsun... (EROL, yere bakar.) Halka güveniyoruz, değil mi? İyi ya, anam halkın bir üyesi işte. Halkınla yüz yüzesin işte. Tamam, anladın, evet. Analara güvenilebilir, ama bir köy karısına güvenilmez, herhangi bir köy karısına! Bu değil mi düşündüğün? EROL: Tam bu değil düşündüğüm... Ya da başka bir biçimde ortaya konulabilirdi... HALİL: (Keser:) Bizim işçi örgütümüzde kesinlikle bilinen bir şey daha var Erol: Asılacaksa yine emekçinin ipiyle asılmak" (Ağaoğlu 2005, 227).

Eleştirel Bütün adaletsizlikleri ve haksızlıkları görmelerine rağmen sessiz kalan ve eyleme geçmeyen emekçi halkı eleştirir: "HALİL: Öfkelsin bana. Hep öfkeli... Orda biz... Anlayamazsın ki..."

Anlatabilsem bir... Gözleri görenler bile anlamıyor... Önlerinde oluyor her şey... Her şey ortada... Bakıyorlar... Görmüyorlar... Görmek istemiyorlar..." (Ağaoğlu 2005, 234).

Fedakar Munise Halil'e bebeğini göstermek ister. Fakat Halil bebeğini görmek istemez. Zira onu görmesi üzerine yumuşayacağını düşünmektedir. Halil geleceğin bütün çocuklarını kurtarmak istemektedir: "HALİL: Bekle, gitme! (Bir an) Çocuğu düşünmediğimi sanma. (Bir an) Bütün çocukları... (Bir an) Bizler hiç sevinmedik anne. Hiç sevinmedik. Ama onlar, hep sevinecekler!" (Ağaoğlu 2005, 237).

Munise (Sosyal/Mantıklı) İstiklal Savaşı'ndan sonra eşini kaybetmiş olan kadın karakter, kayın pederi Domdom Ali'ye, gözleri görmeyen kızı Seher'e ve annesini kaybetmiş olan torununa büyük zorluklar içinde bakmaktadır. Klasik bir Anadolu kadını tiplemesi olan Munise eğitimsizdir ve yoksulluk içinde yaşamaktadır. Buna rağmen yaşadığı haksızlıkları sorgulamaz ve bütün zorluklara rağmen kadercı bir anlayış içinde bulunduğu durumu kabullenmiştir. Kızının ve kayın pederinin bütün huysuzluklarına alçakgönüllükle katlanır. En belirgin kişilik özellikleri cefakarlığı ve fedakarlığıdır. Munise Halil'in savunduğu düşünceleri anlamakta zorlanır. Munise'nin en büyük hayali oğlunun eğitimini tamamlaması ve kaymakam olmasıdır. Hayata ve insanlara karamsar bir gözle bakmayan Munise gelecekte umutludur. Zaman zaman köylülerle tartışsa da onlara kızmaz ve küsmez. Oyun boyunca sergilediği eylemlerle Munise seyirciye/okura olumlu bir anne figürü izlenimi verir. Ailesinin bütün ihtiyaçlarıyla ve sorunlarıyla hiç itiraz etmeden ilgilenir. "Munise, gündelik yaşamın devamlılığını her türlü düşüncenin üstünde tutan cefakâr bir Anadolu kadınıdır. Oğlunun taraftarı olduğu fikirleri anlayamayan ve onun yanlış yolda olduğunu düşünen Munise için önemli olan tek şey Halil'in okulunu bitirerek kaymakam olmasıdır. İkinci neslin temsilcisi olan Munise, üçüncü nesle mensup oğlu Halil'in ideolojisi karşısında tüm bu analık vasıflarıyla yer almaktadır" (Yolcu 2017, 71). "Evde küçükken geçirdiği bir hastalık yüzünden gözlerini kaybeden kızı Seher ve yarı bunak kayınpederi Domdom Ali ile birlikte yaşayan Munise, huzurlu ve sevgi dolu bir yaşama sahip değildir. Tüm ihtiyaçlarını büyük bir sabırla karşılamış olmasına rağmen birlikte yaşadığı kayınpederinden de kızından da bir takdir ve onay görmeden yaşamaktadır. Bu kişilere bir de oğlunun çocuğu eklenince Munise, bütün olumsuzlukların ortasında bir sabır abidesi olarak yükselir" (Akarkan 2013, 157).

Sıcakkanlı İnsanlarla olan iletişimi ve her söylemiyle Munise, ne kadar sıcakkanlı bir karakter olduğunu göstermektedir: "MUNİSE: Naha Fıransan batsın e mi? Eeeemööö!... Meeemmmööö! (Radyoyu kapatır.) Piiis! Şıllık! Dömööö!.. Yööö!.. Çocuğu da uyardı gavurun karısı! (Çocuğu acele beşikten alır. İçten bir sevgiyle) Bu şıllığın sesine domuz olsa uyanır, anam. Kuzum... Acıktın mı yavrum? Acıktın mı tosunum? Amanın da oğlanların şahı... Amanın da tosunların tosunu!.. Aslan babasının civan yavrusu!.. Nerdeymiş yavrumun babası? Mekteplerde okumakta mıymış?" (Ağaoğlu 2005, 204).

Vicdanlı Gözleri görmeyen kızı Seher'le öksüz kalan torunu için üzüdür. Onların mutluluğu için elinden geleni yapmaya çalışır: "MUNİSE: Sus kız! (Koyundaki bebeğe) Yine bunu var halanın yavrum... Bunu var yine... Kınama sakın yiğidim... Kınanacak olsa... (İçini çeker. Bir an. Kalburu çalkalarken) Ha kuzum benim... Ha tosunum... Tut kendini... Şimdi biter. Tut kendini... Ağlama sakın... Ağlama ya... Ninen sana kurban olsun, yavrum. (Ama kendisi ağlamaya başlar. Sessizce hem ağlar, hem kalburu çalkalar.)" (Ağaoğlu 2005, 205).

Gelenekçi Evin dışında saçlarını tarayan Seher'e kızar. Onun erkekler ve köylüler tarafından o halde görünmesinden çekinir: "MUNİSE: (Onun başını sumsuklar.) Naha boyun devrilsin e mi? Azgın! Saçını sırma dedik diye, orta yere mi dökmek gerekirmiş ha? Deden görseydi böyle, başı açık sallandığını senin... Amanın, adamı tüm üstüme saldırtacak da Benim... (SEHER'i tartaklayarak pencereden biraz içeri çeker. Saçlarını acele acele örerken)" (Ağaoğlu 2005, 208).

Sevecen İnsanlara karşı oldukça samimi davranır: "1. JANDARMA: (Tedirgin, çalılıkların üst yanına bakar. Sesini alçaltır biraz) Öyle ama... İşte... Bu iş, nasıl desem?. Bazen diyorum, at rütbeni üstünden! Tersine gidiyor bazı bazı... MUNİSE (Güler.) Aaa deli! Bulmuşsun rütbeyi de... Kim derdi, Yeşil'in oğlu gelin geldiğim yere candarma çıkacak? Aklıma gelir miydi o zamanlar, hani anan kucağıma verdiği zaman seni? (Bir an) Halil'imden ayırmam seni" (Ağaoğlu 2005, 211).

Sakin Aile bireylerinin bütün huysuzluklarına karşı sabrını korur ve onlara sakince karşılık verir: "MUNİSE: (DOMDOM'un arkasına bir yastık koyar. Sevecenlikle, fakat yüksek sesle) Kalktığınızı duymamışım baba!.. Şimdi yapar gelirim kahvenizi. (Beşikten çocuğu kapar, içeri koşarken) DOMDOM

ALİ: Bir fincan kahveyi de mi çok görecekerdiydi?.. El kızının eline mi bakacaktıydım?.. Ben Yemen'deyken çektim miydi sarı çizmelerimi, yürüdüm müydü düşmanın üstüne... Ahhh, ah..." (Ağaoğlu 2005, 217).

Sabırlı "(Çocuğu beşiğe attığı gibi içeri koşarken) Sus dedim sana, ele güne karşı! (İçerden sesi gelir.) Yoldan geçenler ne demez kız? (Az sonra pencerenin önünde SEHER'in yanında görünür.) Ah alnımın kara yazısı, ah ! Ya senin canını alaydı Allah, ya benim... (Onu tartaklar.) Kalk hadi... Kalk ordan! (İte kaka kaldırı.) Yürü içeri! Hadi yürü... (...)" (Ağaoğlu 2005, 222).

İyimser Munise, dünyayı ve onun içindekileri sevmektedir. Hayata olumlu taraflarından bakar: "MUNİSE: (Şaşırır.) Dünya... Dünya... İşte anlattığım gibi yavrum. Yaradan güzel yaratmış... Her şeyi sıralı sekili... Tohumu, toprağı, güneşi, rüzgarı... SEHER: İnsanları?.. Ya insanları? MUNİSE: İnsanları da, işte... İşinde gücünde, derdinde sevincinde... SEHER: Oğlunun derdi ne ha? Niye peki... MUNİSE: Aa deli, ne derdi olsun? Hepimizi sever o... Seni, beni, dünyayı, güneşi, badem ağacını..." (Ağaoğlu 2005, 232).

Tokgözlü Munise, yaşamış olduğu bütün olumsuzlukları kadercı bir anlayışla kabullenmiş ve ailesi için oldukça makul şeyler istemektedir: "MUNİSE: Siz sağ olun. Ben ne isterim başka oğul! İşte bir bağ, bir bahçe. Okumak istedin, okuyasın diye çırpınıyorum. Bir oğlumsun, soyumuzun temel direği... HALİL: Boş ver sen soyu sopu! Eni, sonu Domdom Ali'ninkiler... Savaşlarda oraya buraya sürülmüş bir garip, sahipsiz..." (Ağaoğlu 2005, 239).

Erol (Açık/Duygusal) Öğrenci örgütüne mensup olan Erol, Halil gibi sınıfsız bir toplumsal düzenin inşası için mücadele etmektedir. Katılmış olduğu eylemler nedeniyle mevcut siyasi erk tarafından devlet düşmanı olmakla suçlanır ve bundan dolayı kolluk kuvvetleri tarafından her yerde aranır. Savunduğu ideolojinin haklılığına içten bir şekilde inanmasına rağmen Erol halkın değişim isteyip istemediğinden tam olarak emin değildir. Bundan dolayı halka, özellikle köylülere, güvenmemektedir. Halil'e göre daha varlıklı ve eğitilmiş bir ailede büyümüş olan Erol hayatı daha çok kitaplardan öğrenmiştir. Otobüs yolculuğu sırasında Kız tarafından tanındığını düşünerek onun ağzını bağlayıp onu zorla yanında götürür. Samanlıkta buldukları süre içerisinde Erol'la Kız düşünce dünyalarıyla ilgili fikir alışverişinde bulunurlar. Eğitim hayatı boyunca birçok kitap okumuş olan Kız Erol'un uğruna mücadele ettiği ideolojiyle ilgili bazı şeyleri sorgulamasına sebep olur. Kız'ın soruları ve bazı söylemleri üzerine Erol; gerçekten ne için ve kimin için mücadele ettiğini, halkın değişim isteyip istemediğini, kurulmasını istediği toplumsal dizge için gerekli bedeli ödeyip ödeyemeyeceğini ve son olarak gidilmesi gereken yolu ve yolun onu nereye çıkaracağını sorgular. Öğrenci örgütüne üye olan ve örgütle birlikte bazı eylemlere katılmış olan Erol, savunuculuğunu yaptığı ideolojiyle ilgili çoğu bilgiyi kitaptan edinmiştir. Fakat varlıklı bir ailede doğmuş ve büyümüş olan Erol işçileri ve köylüleri yeterince tanımamaktadır. Onlara bazı şeyleri anlatmanın ve sınıf bilinci kazandırmanın ne kadar zor olacağını zamanla daha iyi anlamaya başlar. Fakat buna benzer bütün sorgulamalarına rağmen Erol değerleri için mücadele etmekten kaçınmaz. Sınıfsız bir toplumun hayalini kuran Kız zamanla insanlara olan inancını kaybetmiş ve karamsar bir kişiliğe dönüşmüştür. Onun aksine Erol, eylemci bir idealist olarak, düşüncelerini hayata geçirmek için eyleme geçmiştir.

Endişeli Otobüs yolculuğu sırasında gazetelerde çıkan fotoğraflarından dolayı Kız tarafından tanındığını düşünen Erol onu kaçırmıştır. Yapmış olduğu şeyden dolayı endişelidir: "EROL: Otobüsün bozulacağı, bunun da beni tanıyacağı hesapta yoktu ama. Başka ne yapabilirdim? (HALİL'in soğuk duruşu karşısında öfkelenir.) Ne yapabilirdim, söylesene! (Bir an) Özür dilerim. Senin de başını derde soktum... Ama, aranacağım, adımın ve resmimin iki günde her yere yayılacağı nerden aklıma gelirdi?" (Ağaoğlu 2005, 198).

Dostane Yoldaşı Halil'e karşı oldukça samimidir. Onun rahatını ve iyiliğini düşünür: "HALİL: Kötü uyumuşum. Ölü gibi. EROL: Öfkelenme kendine... Daha kim bilir kaç gece uyku yüzü görmeyeceksin... Hem, gecikmiş de sayılmazsın..." (Ağaoğlu 2005, 206).

Öfkeli Kız yüzünden yakalanacaklarını ve ağır ceza alabileceklerini düşünen Erol, ona karşı biraz öfkelidir: "(KIZ'a) Geç şöyle. Otur. Konuşmayacaksın. Anladın mı? (Bağırır.) Otur, dedim salak! (Onu samanların üstüne iter.) Bir daha çeneni açarsan, patlatırım. (HALİL, onu tutar. KIZ'a vurmasına engel olur.)" (Ağaoğlu 2005, 209).

Şüpheli Erol, Halil'in annesi Munise ya da diğer köylüler tarafından ele verilmekten korkar. Halka karşı güveni olmadığını anlayan Erol kendine kızar: "EROL: (Elini içtenlikle onun omuzuna koyar.) İşte ben... (Usulca güler.)... burda... bu sizin samanlıkta belki biraz bir gezgin gibi duydum kendimi... İlk kez!.. (Kendi kafasına bir yumruk atar.) Gidinin burjuvası! Bu kuşku..." (Ağaoğlu 2005, 228).

Güvenilir "(KIZ'a ilgiyle bakar.) Hayır. Tanımamıştı... (KIZ, ona gülümser. EROL hemen başını çevirir.) Onu tutarım... Bir terslik yapmasına izin vermem. İçin rahat olsun. (Bir an) Anneni, aileni, bura halkını da korurum... Korurum..." (Ağaoğlu 2005, 247).

Düşünceli Erol, kendilerine ikram edilen kısıtlı erzağı Halil'le paylaşır: "EROL: (Tepsiden bir parça ekmek ve peynir alırken) Dur... (Peşinden gider.) Bunu yanına al hiç değil... HALİL: (Gülümser. Ekmeği alır. Cebine koyar. EROL'un omuzunu tutar, sevgiyle.) İyi misin? EROL: Bu soruyu ben sormak isterdim sana. (Onu kucaklar.) HALİL: Yarın her şey iyi olacak, göreceksin. Bizim de sevinecek günlerimiz olacak. Başkaları sevinince... Bizim de..." (Ağaoğlu 2005, 247).

Sitemkar Bazı zamanlar samanlıktan kaçmaya yeltenen ve Erol'a serbest bırakılması gerektiğini söyleyen Kız Erol tarafından azarlanır: "EROL: Bak, elimden geldiğince iyi davranmaya çalışıyorum sana. Ama sabrımı taşıyorsun, haberin olsun! Dönüp bir çevrene baksaydın, kavganın içinde bulunsaydın, en azından şimdi böyle arı gibi vızıldayıp durmazdın kulağımın dibinde... Burda olman, beklemen, hatta korkman.... Evet korkman, bir anlam kazanırdı, salak!" (Ağaoğlu 2005, 258).

Eleştirel İçinde bulunduğu durumun vahametini ve arkalarından çevrilen kirli oyunların farkında olmayan Munise'yi eleştirir. Munise huzurlu olduklarını iddia eder fakat Erol Munise'nin düşüncesine katılmaz: "EROL: Millet ne zamandan beri açlığın adını huzur koydu anacığım? (Bir an) Ne zamandan beri, çirkeflerin üstünü yalanla, silah zoruyla örten örtünün adı huzur?" (Ağaoğlu 2005, 271).

Kaynakça

Ağaoğlu, Adalet. *Toplu Oyunlar I*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.

Akarkan, Serdar. «*Adalet Ağaoğlu'nun Tiyatrolarında Yapısalci Eleştiri Uygulaması*.» Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013.

Yolcu, Emre. *Adalet Ağaoğlu'nun Tiyatroları*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.